

De 17e conferentie Het Schoolvak Nederlands

Taal is van iedereen

"Wij zien taal als een natuurlijke onderwijspraktijk. Lucht en zon is van iedereen. Taal is ook van iedereen. Groeien jullie maar planten, wij bewonderen de prachtige ongelijkheid van wat daaruit voortkomt", met deze woorden werd de conferentie Het Schoolvak Nederlands ingeleid door André Motart, voorzitter van HSN. Voor de 17e keer werd de conferentie op 14 en 15 november 2003 gehouden in Utrecht. Joyce Vermeeren ging namens Moer ernaar toe en nam deel aan enkele workshops. Een impressie.

Adriaan van Dis en Frits van Oostrom openden, geanimeerd discussiërend over taal en onderwijs, op luchtige wijze de drukbezochte conferentie. Een grotere tegenstelling was haast niet denkbaar. De flamboyante, welbespraakte Adriaan van Dis, komend uit een naar eigen zeggen 'zeer arm milieu' versus de rustige, bedachtzame Frits van Oostrom, geboren in een literair gezin. Van Oostrom was op het gymnasium 'het braafste jongetje van de klas' en gedoemd tot een loopbaan in de taal, aangezien zijn vader redacteur was. Toch wist hij heus wel wat de mulo was en vooral de mms. Adriaan van Dis daarentegen, had alle schooltypen doorlopen, van mulo ("Ik bleef zitten met een 3 voor Frans, daarom woon ik nu in Parijs") tot de kweekschool en de hbs, waar hij eindelijk op zijn 21e jaar het examen haalde. Gezien deze achtergrond is Van Dis nog steeds een beetje bang als hij een school binnenkomt en blijft hij beducht voor leraren. Hij droomt er nog steeds van. Van Dis: "Terwijl anderen al vormoefeningen maakten, zat ik een wortel te vergulden als kerstcadeau. Ik kon het onderwijs totaal niet bijbenen". Na de hbs koos Van Dis voor de studie Nederlands omdat dat "het enige vak was waar je geen wiskunde voor nodig had". Volgens Van Dis

is onderwijs bedoeld om de leerling te verheffen, de mogelijkheid te geven om uit te stijgen boven de beperkingen van zijn situatie. Hij ziet als probleem dat sommige leraren vanuit die verhevenheid niet willen dalen naar de leerlingen toe. "Ik vond het vroeger vreselijk dat mijn leraar Engels zijn neus ophaalde voor de muziek van de Beatles. De kinderen kijken nu naar Big Brother. Leg dan als leraar een link met de literatuur." Van Oostrom bestrijdt dit: "Leraren weten heel goed hoe ze moeten aansluiten op de beleavingswereld van de leerling. Het grote probleem is om de kwaliteit die erachter zit, naar voren te halen." Van Dis onderging een wending in zijn leven toen hij het boek *Karakter* van F. Borderwijk las. Dit boek gaf hem de boodschap: zet door! "Ik schreef wel 180 keer 'ik word Mr.' in mijn mulo-agenda. Ik wilde later ook zo'n glanzend, koperen naambord op mijn deur met advocaat erop of notaris." Volgens Van Dis is de grootste fout die je als leraar kunt maken, vertellen over de inhoud van een boek en niet over het idee erachter. Zoals bij *Karakter*: de strijd van een jongen voor een betere wereld, voor een betere toekomst. Van Oostrom: "Dit is ook de taak van de leraar, de leerling vooruit helpen. Maar deze taak wordt steeds moeilijker. In onze tijd was de leraar het venster op de wereld. De televisie heeft deze plaats volledig overgenomen. Door de tv komt een nieuw soort heldendom. Het aantal uren dat de leerling per dag aan de media besteedt, daaraan kan de leraar nooit tippen. De meerderheid van de mensen in Nederland vindt dat er taalverloeding plaatsvindt maar zij achten zichzelf daaraan niet schuldig. Dat lijkt me een wiskundige onmogelijkheid." En zo passeerden

Adriaan van Dis en Frits openen op luchtige wijze de conferentie.

nog enkele andere taalonderwerpen de revue. Van Oostrom stelt Van Dis uiteindelijk de vraag: "Welke leraar zou jij je neefje willen toewensen?" Van Dis: "Een leraar die met ernst praat over literatuur en voorleest en die zich niet aan het programma houdt. Die inspeelt op het leven van de leerling en afstanden overbrugt, omdat ik het zelf zo gemist heb." Van Oostrom besluit realistisch: "Zelfs de meest fantastische leraar hoort de bel gaan en moet afsluiten."

Steentjes in de vijver

Als eerste ging ik naar de workshop 'Steentjes in de vijver. Vertellen in steeds grotere kringen' van Anne van Delft. Ik had me voorbereid op een rustig begin, lekker naar verhalen luisteren maar het pakte anders uit. In rap tempo en vaak struikelend over haar woorden, behandelde Van Delft de wijze waarop je als leraar het vertellen van verhalen kunt behandelen in de klas. Volgens Van Delft horen vertellen en naar elkaar luisteren bij het vak Nederlands. De obligate spreekbeurt zou vervangen moeten worden door het vertellen van een verhaal. Als de eerste leerling in september begint, kan de hele klas in december optreden voor een publiek. Van Delft: "Je krijgt als leraar daardoor ook een andere kijk op de leerling. Vergeet zijn of haar rapportcijfers maar kijk naar de volgende zaken: welk kind kan het spel aan met het publiek, voegt spelenderwijs iets toe aan het verhaal, vertelt het verhaal vanuit een andere invalshoek? Je ziet plotseling een ander kind voor je." Een verhaal vertellen is volgens Van Delft het beantwoorden van een vraag. Hoe ging dat vroeger? Waarom is er oorlog in Irak? Waarom draag je altijd een rode ketting? Een alledaagse gebeurtenis heeft vaak een relatie met een groot verhaal. Van Delft: "Zo kun je in een vakantiegebeurtenis een queeste herkennen. Maak als leraar gebruik van de vragen van de leerlingen. Er is altijd wel een aanleiding tot een verhaal. Je kunt eindeloos variëren op een bekend thema, bijvoorbeeld Romeo en Julia." Hoe kun je leerlingen ertoe brengen om verhalen te vertellen? Van Delft: "Hanteer een vaste structuur, bijvoorbeeld op iedere vrijdag aan het begin van de les is er een vertelronde. Een vertelronde kan gaan over alledaagse dingen. Neem iets kleins en maak dit concreet. Een verhaal over je fiets kan heel inspirerend zijn als je tot in detail de fiets

beschrijft zodat iedereen je fiets haarscherp op zijn netvlies heeft. Of neem de buurt waar de leerlingen wonen. Hoe zien de huizen eruit in de Molukkenstraat? Wie wonen er? Hoe zien ze eruit? Hoe ziet de straat eruit als je naar de bakker gaat? Hou het concreet, gebaseerd op waarnemingen." De vraag vanuit de groep hoe je leerlingen (denk aan het vmbo) ertoe kunt brengen om geconcentreerd naar elkaar te luisteren, levert een wat teleurstellende reactie op. Van Delft: "Laat de leerlingen maar gewoon hun gang gaan, ze gaan vanzelf wel luisteren". Op onze wat ongelovige blik antwoordt ze: "Anders huur je een professionele verteller in, dan zie je hoe het moet."

Anne van Delft treedt op met verhalenprogramma's, geeft workshops vertellen, regisseert theateervoorstellingen en begeleidt vertelprojecten. Voor meer informatie: Anne van Delft, Rozenstraat 123, 1016 NP Amsterdam, tel. 020-6227395, avdelft@dds.nl.

Grammatica en spelling

Bij de workshop 'Grammatica en spelling' van Jeroen Steenbakkers werden we meteen aan het werk gezet. In tweetallen moesten we bespreken op welke wijze en met welke leer methode er gewerkt werd met grammatica en spelling op de school waar je les gaf. Hierna stelde Steenbakkers de vraag: "Wie heeft er een lesmethode waarvan hij of zij zegt: als ik dit heb, ga ik met plezier de klas in." Het bleef angstig stil. Na enige tijd kwamen er reacties als "de informatie wordt verbrokkeld aangereikt" en "grammatica wordt als een afgezonderd geheel behandeld". Ook Steenbakkers heeft vergelijkbare ervaringen met de bestaande boeken en heeft daarom een eigen methode ontwikkeld. Steenbakkers licht ons toe: "We hadden op het Ludger College een lessenserie 'debatteren' en 'grammatica en spelling', hier moesten de leerlingen zelfstandig aan werken in het studiehuis. Het debatteren liep als een trein, de leerlingen maakten hierin grote vorderingen. De cijfers voor grammatica en spelling waren dramatisch lager dan voor de invoering van het studiehuis. We vroegen ons af wat er verkeerd ging. Toen begreep ik dat er verschil was tussen zinvolle en betekenisvolle leerstof. Zinvolle leerstof is nuttig maar heeft niet direct een relatie met het leven van de leerling. De stof heeft ook een gesloten einddoel met weinig

emoties. Het verbuigen van een werkwoord is een gesloten einddoel. Op een gegeven moment kun je het maar je kunt het nooit beter doen. Een opstel daarentegen kan altijd beter. Betekenisvolle leerstof heeft een relatie met de eigen emotie en het leven van de leerling. Betekenisvolle leerstof heeft een open einddoel. Betekenisvolle leerstof, zoals debatteren, kan daarom heel goed als zelfstandige taak aangeboden worden. Bij zinvolle leerstof, zoals grammatica en spelling, is de aanwezigheid van de docent vereist. Maar welke methode hanteer je dan?" Weer zet Steenbakkers ons aan het denken. Hij laat een schema zien van de werking van het denkgeheugen. Vanuit het korte termijngeheugen gaat de informatie naar het werkgeheugen om uiteindelijk terecht te komen in het lange termijngeheugen. Hier gaat de opgeslagen informatie volgens sommige deskundigen er nooit meer uit, alleen heb je soms moeite om het terug te vinden. Vraag van Steenbakkers: "Hoe komt het dat informatie blijft hangen bij het korte termijngeheugen of bij het werkgeheugen en nooit het lange termijngeheugen bereikt?" Onvoldoende

motivatie of aandacht voor het onderwerp zorgt ervoor dat de informatie nog niet eens het korte termijngeheugen bereikt. Onvoldoende praktisch oefenen met de stof belemmert de doorgang naar het werkgeheugen. En wat is de barrière voor het lange termijngeheugen? Steenbakkers: "Alleen als de informatie bewust gekoppeld wordt aan de reeds aanwezige kennis, als deze oude kennis wordt opgehaald en vermengd met de nieuwe kennis, alleen dan blijft de informatie in het lange termijngeheugen. Daarom moet de docent erbij zijn om de leerlingen bewust te leiden naar de kennis die hij al heeft. "Ze maken de spellingsoefeningen perfect maar als ze een stuk moeten schrijven, zijn ze plotseling alles vergeten. De informatie is alleen in het werkgeheugen blijven hangen." Steenbakkers had grote onvrede met de bestaande grammatica- en spellingsmethodes. Deze methodes behandelen steeds een deel, bijvoorbeeld de persoonsvorm of het voltooid deelwoord en leiden pas aan het eind naar een groter geheel. Steenbakkers hanteert een andere aanpak:

Stichting Methode De Haan

Ideële stichting ter verbetering van het onderwijs

DYSLECTISCH en / of TAALZWAK

Een taalkundig probleem met een taalkundige oplossing

De stichting verzorgt:

- informatie, consultatie - aanvankelijk lezen en schrijven (Nederlands)
- remedial teaching - aanvankelijk lezen en schrijven (Engels)
- dyslexieverklaring - aanvankelijk lezen en schrijven (Frans)
- voorlichting op scholen
- voorlichting aan ouders
- opleiding Methode De Haan
- gratis dyslexiekrant

Infonummers: 020-4687339 / 6935834 / 06-22453538

Secretariaat: 073-6411604

www.methodedehaan.nl

info@methodedehaan.nl

1. Werken vanuit het geheel naar een deel: het aanbieden van complete, samengestelde zinnen. Wat de leerlingen niet weten, daar kan de leraar op doorgaan.
2. Aansluiten op de voorkennis van de leerlingen, die ze meestal onbewust in hun hoofd hebben. Steenbakkers noemt als voorbeeld: "Aan het begin van het tweede jaar gaf ik zonder enige voorbereiding een slotoefening woordbenoeming. De leerlingen bleken 60-70% foutloos te kunnen benoemen. Die kennis hadden ze gewoon al in hun hoofd zitten, zonder dat ze het zelf beseften. Je moet de leerling ervan bewust maken dat hij het weet.

Steenbakker benadrukt: "Zinnvolle leerstof heeft een krachtige didactiek nodig. De leerling heeft jou echt nodig. Daarnaast moet de leeromgeving veilig zijn. De leerling denkt eerst alleen na over het antwoord, daarna wisselt hij de informatie uit met een medeleerling en samen zeggen ze het in de klas. Dit biedt al een zekere veiligheid. Ook moet de leerling de garantie hebben dat je hem of haar helpt. Je zegt tegen de leerling: als je een concreet probleem hebt, leg ik je het uit."

De aanpak van Jeroen Steenbakkers wordt samengebracht onder het concept 'Krachtig Nederlands'. In Moer 2003-4 is een interview met Steenbakkers geplaatst over zijn spellingsmethode en zijn concept 'Krachtig Nederlands'.

Momenteel wordt dit concept verder uitgewerkt in praktisch lesmateriaal betreffende grammatica, spelling, zakelijk lezen, het maken van een werkstuk en het werken aan een tentoonstelling. Wie geïnteresseerd is in 'Krachtig Nederlands' kan contact opnemen met Steenbakkers: j.steenbakkers@ludgercollege.nl.

Tekst van de week

Margit Bouma & Suzanne van Oers laten de deelnemers zelf ondergaan wat Tekst van de Week is. We krijgen een stuk tekst uitgereikt over Tekst van de Week en moeten in kleine groepjes vragen beantwoorden als: wat zijn de kenmerken van Tekst van de Week, hoe kun je dit toepassen in de klas? Tijdens de discussie

blijkt, dat sommigen de tekst op niveau A in hun bezit hebben en anderen op niveau B. Automatisch moeten we hierdoor aan elkaar ontbrekende informatie toelichten. Bouma & Van Oers kijken tevreden toe. Tekst van de Week is een stukje tekst op 1,5 A-4 formaat handelend over een actueel onderwerp. De tekst is op twee niveaus uitgewerkt: het A-niveau (groep 5/6 basisschool) en het B-niveau (groep 7/8). Hierdoor kan Tekst van de Week gebruikt worden in gemengde groepen met verschillende niveaus. Door de actualiteit van de onderwerpen is Tekst van de Week ook goed te gebruiken in het volwassen NT2-onderwijs. De onderwerpen variëren van 'zinloos geweld' tot 'sars' en 'de baby van Maxima'. Bij de tekst horen denk/doe en discussieopdrachten. De makers van Tekst van de Week hebben een uiterst simpele manier bedacht om Tekst van de Week bij de leerkracht te brengen. Indien de school een abonnement neemt, wordt iedere schoolweek een nieuwe, actuele tekst per e-mail naar de school gestuurd. De leerkracht print de tekst uit en kopieert deze voor de leerlingen. Daarnaast komt er een website waarop leerkrachten ervaringen en tips kunnen uitwisselen. Bouma & Van Oers geven een voorbeeld over de wijze waarop Tekst van de Week geïntegreerd kan worden in het lesplan. "We hadden een keer een tekst gemaakt over de ijsskaf die nu zo hard aan het smelten is. Deze tekst bleek perfect aan te sluiten op de lessen aardrijkskunde. De klas is er een week mee bezig geweest en heeft de tekst verder uitgewerkt in collages en een tentoonstelling over het milieu."

Tekst van de Week. Elke week actualiteit in de klas!

Tekst van de Week is een Sedon-project, een samenwerkingsverband van het SLO te Enschede en het ABC te Amsterdam. Vanuit beide organisaties zijn onderwijs- en taalspecialisten werkzaam binnen Tekst van de Week. Een jaarabonnement kost € 250, een halfjaarabonnement (van januari tot de zomervakantie 2004) € 125, exclusief btw. Dit komt neer op € 3,12 per tekst per week inclusief opdrachten. Voor meer informatie en aanmelding: tekstvandeweek@stgabc.nl.